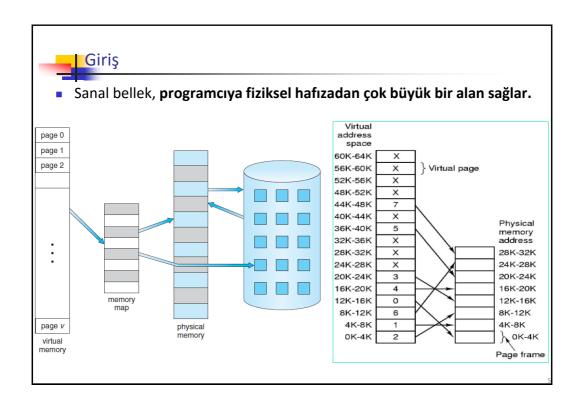
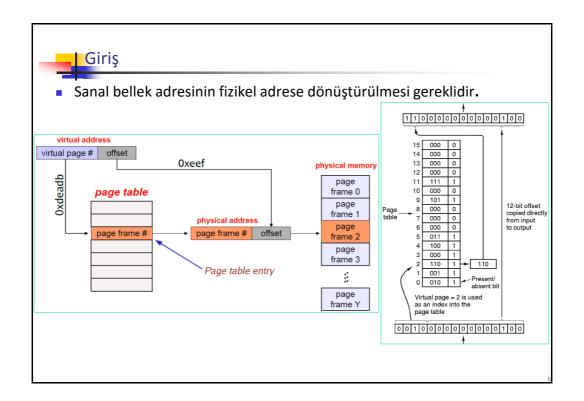
Giriş

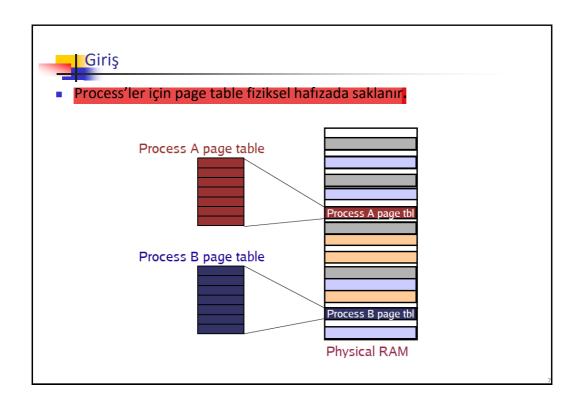
- Sanal bellek (virtual memory) yöntemi, process'lerin tamamının hafızaya yüklenmeden çalıştırılmasına izin verir.
- Günümüzdeki programlar fiziksel hafızanın kapasitesinden daha büyük olabilmektedir.
- Sanal bellek, programcıların hafıza limitlerinden soyutlanmasını sağlar.
- Sanal bellek, dosyaların paylaşımını ve paylaşılmış hafıza oluşturulmasını kolaylaştırır.
- Bir programın çalışması için tamamının hafızaya yüklenmesine ihtiyaç yoktur:
 - Nadiren hata yapan programlarda hata yönetimi kodlarının yüklenmesine gerek voktur.
 - Dizi değişkenlerinin aktif kullanılan boyutları nadiren 10 * 10'dan büyük olmaktadır.

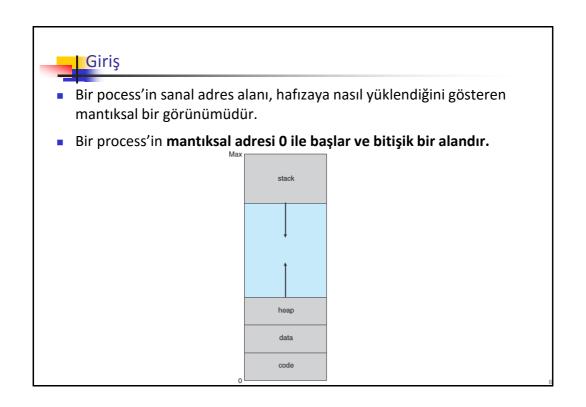
Giriş

- Bir programın tamamının çalışması gerektiğinde bile, tümü aynı anda gerekmeyebilir.
- Bir programın hafızaya parçalı bir şekilde alınarak çalıştırılması aşağıdaki faydaları sağlar:
 - Bir programın toplam boyutu fiziksel hafızanın kapasitesinden fazla olabilmektedir.
 - Her kullanıcı programı, aynı anda küçük fiziksel hafıza alanı kullandığından, çok sayıda program eş zamanlı çalıştırılabilir.
- Sanal bellek, programcı için hafıza alanı limitini ortadan kaldırır.

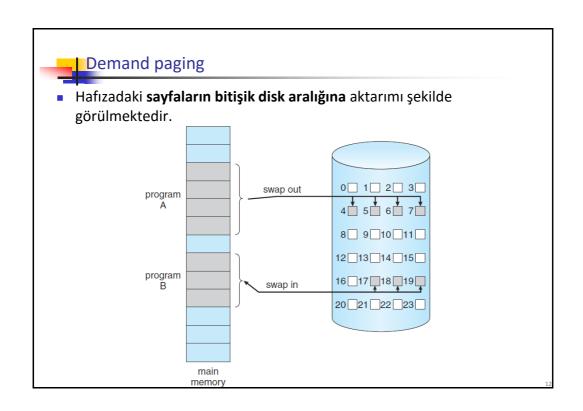

Giriş

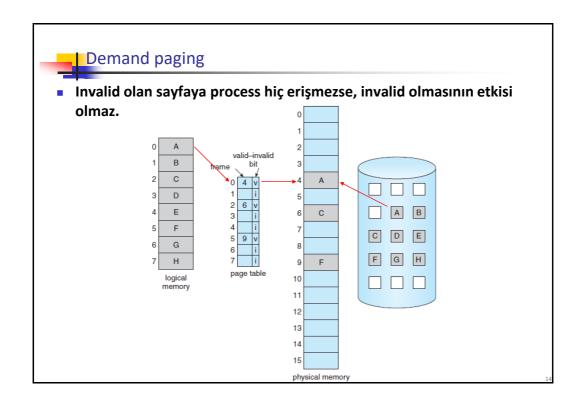
- Sanal bellekteki heap ve stack alanları dinamik olarak büyüyebilmektedir.
- Heap veya stack alanı büyürken fiziksel hafızada daha fazla sayfanın kullanımı gerekir.
- Sanal bellek, process'ler arasında dosya ve hafızanın sayfalar aracılığıyla paylaşılmasını sağlar.
 - Sistem kütüphaneleri çok sayıda process arasında paylaştırılabilir. Her process, kütüphaneleri kendi sanal belleklerinin parçası olarak görürler, ancak fiziksel hafızadaki sayfalar paylaştırılır.
 - Process'ler hafızayı paylaşabilir. Sanal bellek, bir process'in hafızada diğer process'lerle paylaşabileceği bölge oluşturmasına izin verir.
 - fork() sistem çağrısı ile paylaşılmış sayfalar oluşturulabilir. Process oluşturulma süresini kısaltır.

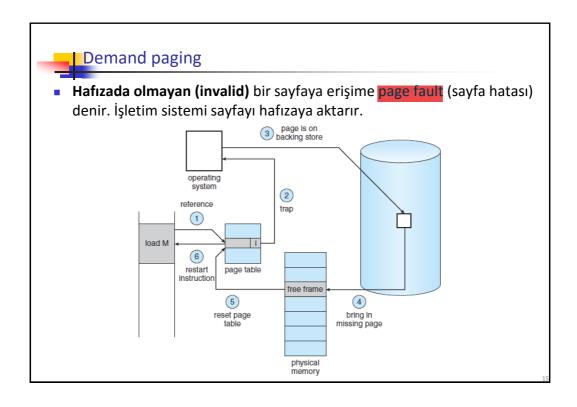
- Giriş
- Demand paging
- Copy-on-write
- Page replacement
- Allocation of frames
- Thrashing

- Programlara ait sayfaların ihtiyaç olduğunda yüklenmesine demand paging denilmektedir.
- Demand paging yöntemi sanal bellek sistemlerinde yaygın kullanılmaktadır.
- Demand paging ile programın çalışması süresince kullanılmayan sayfalar fiziksel hafızaya yüklenmez.
- Demand paging sistemi disk üzerindeki process'lerin hafızaya swapping ile yüklenmesini gerçekleştirir.
- Bir process içindeki bir sayfa gerekmedikçe hafızaya yüklenmez (lazy swapper).
- Pager process içindeki sayfaların yüklenmesini gerçekleştirir.

- Bir process swap in yapıldığında, pager, swap out oluncaya kadar hangi sayfaların kullanılacağını tahmin eder.
- Process'in tamamını yüklemek yerine, gerekli sayfalar hafızaya yüklenir.
- Böylelikle gerekli hafıza alanı ve swap süresi azaltılmış olur.
- Bir sayfanın hafızada mı yoksa diskte mi olduğunu tutmak için donanımsal bileşen gerekir.
- valid ve invalid şeklinde bir bit sayfanın bulunduğu yeri (hafızada olup olmadığı) belirlemek için kullanılabilir.

- Bir sayfa hafızada bulunamadığında aşağıdaki işlemler gerçekleştirilir:
 - İstenen bloğun hafızada olmadığı belirlenir.
 - Çalışmakta olan process kesilir.
 - Hafızada boş bir frame belirlenir.
 - Disk üzerinden istenen sayfa hafızadaki boş frame'e aktarılır.
 - Sayfa tablosu değiştirilerek ilgili sayfanın hafızaya yüklendiği belirtilir.
 - Kesilen instruction ile process çalışmaya devam eder.
- Bir process başladığında hiçbir sayfa hafızada olmayabilir. Process hemen page fault üretir ve bu sayfa hafızaya alınır.
- Bir sayfanın ihtiyaç duyulmadığı sürece hafızaya alınmamasına pure demand paging denir.
- Bazı programlar bir instruction ile çok sayıda sayfaya erişebilirler (bir instruction çok data) ve çok sayıda page fault oluşur.

Demand paging yönteminin performansı

- Demand paging bilgisayar performansını önemli oranda etkiler.
- Page fault hiç olmadığı durumda, efektif erişim süresi hafızaya erişim süresine eşittir.
- Günümüzdeki bilgisayarlarda hafızaya erişim süresi (ma) 10 ns-200 ns arasındadır.
- Page fault olma olasılığı (p), 0 ≤ p ≤ 1 aralığındadır.

- Page fault olması durumunda aşağıdaki temel 3 işlem yapılır:
 - Page fault interrupt başlatılması
 - Sayfanın okunup hafızaya aktarılması
 - Process'in restart edilmesi

Demand paging

Demand paging yönteminin performansı

Page fault olması durumunda yapılan işler yaklaşık 8 milisaniye alır.

Efektif erişim süresi =
$$(1-p) * 200ns + p * 8ms$$

= $(1-p) * 200ns + p * 8.000.000ns$
= $200 - 200*p + 8.000.000*p$
= $200 + 7.999.800 * p$

• %1 page fault olursa efektif erişim süresi yaklaşık 8,2 mikrosaniye olur.

9

Demand paging yönteminin performansı

- %1 page fault olursa efektif erişim süresi 40 kat yavaşlar (8,2 mikrosaniye / 200 nanosaniye = 41).
- Efektif erişim süresi artışını %10'un altına düşürmemek için page fault oranını %0,0000025'in altında tutmak gerekir.

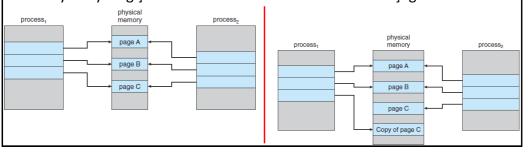
$$\begin{array}{l} 220 > 200 + 7,999,800 \times p, \\ 20 > 7,999,800 \times p, \\ p < 0.0000025. \end{array}$$

- Giriş
- Demand paging
- Copy-on-write
- Page replacement
- Allocation of frames
- Thrashing

Copy-on-write

- fork() sistem çağrısı ile bir child process (parent process'in kopyası) oluşturulmaktadır.
- Child process, parent process'in sahip olduğu sayfaların tümünün kopyalanmasına ihtiyaç duymayabilir (hemen exec() çağrısı başlatabilir.).
- Bu durumda, parent process'e ait sayfalar ortak kullanılır ve üzerinde değişiklik yapılacağı zaman kopyası oluşturulur (copy-on-write).
- Sayfa C'yi değiştirmeden önceki ve sonraki durumlar aşağıdadır.

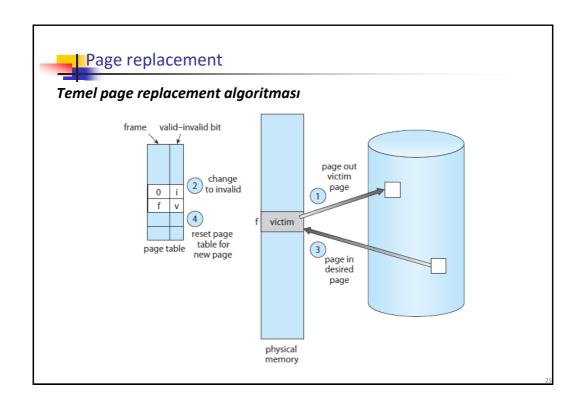
- Giriş
- Demand paging
- Copy-on-write
- Page replacement
- Allocation of frames
- Thrashing

- Her sayfa ilk çağrıldığında bir kez page fault oluşur.
- Bir process 10 sayfadan oluşuyorsa, çalışması sırasında genellikle yarısını kullanır.
- Bu yüzden, demand paging I/O gereksinimini azaltır.
- Multiprogramming ile daha çok process'i çalıştırabiliriz (overallocating).
- Process'lerden bazıları tüm sayfaları kullanmak isteyebilir.
- İşletim sistemi yeni sayfa için mevcut sayfalardan birisini swap out yapabilir (page replacement).

Page replacement

Temel page replacement algoritması

- Eğer boş frame yoksa şu anda kullanılmayan bir frame seçilir ve swap out (disk swap space'e yazılır) yapılır.
- Swap out yapılan frame için page table invalid yapılır.
 - İstenen sayfa disk üzerinde bulunur.
 - Boş frame varsa, bu frame kullanılır.
 - Boş frame yoksa, page-replacement algoritması ile bir frame seçilerek kullanılır.
 - Seçilen frame disk'e yazılır ve page table değiştirilir.
 - Disk'ten istenen sayfa okunarak bu frame'e yazılır ve page table değiştirilir.
 - Page fault olan process çalışmaya devem eder.

Temel page replacement algoritması

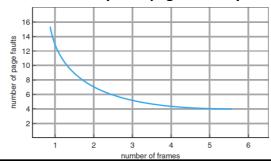
- Page fault olması halinde boş frame yoksa, iki kez page fault süresi kadar beklenir (swap out ve swap in).
- Hafızada kaldığı süre içerisinde değişmeyen sayfaların hafızaya yazılmasına gerek yoktur.
- Her sayfa için modify bit (dirty bit) ile değişip değişmediği tutulur.
- Page replacement algoritması ile seçilen sayfa değişmişse hafızaya yazılır.
- Bir process için kaç tane frame'in hafızaya alınacağına frame-allocation algorithm ile karar verilir.
- Boş frame olmadığında ise hafızadan atılacak frame'e pagereplacement algorithm ile karar verilir.

Temel page replacement algoritmasi

 Her sayfanın 100 byte olduğu durum için aşağıdaki hafıza referansları ve ihtiyaç duyulan sayfalar verilmiştir.

0100, 0432, 0101, 0612, 0102, 0103, 0104, 0101, 0611, 0102, 0103, 1, 4, 1, 6, 1, 6, 1, 6, 1, 6, 1 0104, 0101, 0610, 0102, 0103, 0104, 0101, 0609, 0102, 0105

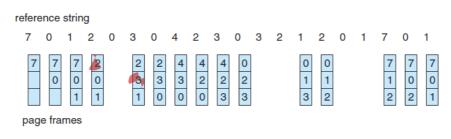
Hafızaya yüklenen frame sayısı ile page fault sayısı ters orantılı değişir.

Page replacement

FIFO page replacement

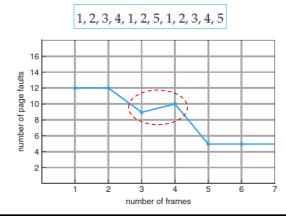
- FIFO algoritmasında ilk gelen frame atılarak yeni gelen buraya yazılır.
- Şekilde process için 3 sayfa ayrılmıştır.
- Yeni gelen frame'ler en eski olan atılarak yerine yazılmaktadır.

- Şekilde 15 page fault olmaktadır.
- Seçilen sayfa aktif kullanılıyorsa swap out yapılması uygun değildir (o sayfa için hemen tekrar page fault oluşur).

FIFO page replacement

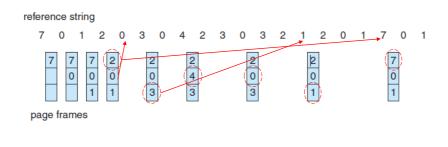
- FIFO algoritmasında bazı durumlarda daha fazla frame ayrılması halinde daha fazla page fault olabilmektedir (Belady's anomaly).
- Aşağıdaki hafıza erişim serisi için page fault sayıları grafikte verilmiştir.

Page replacement

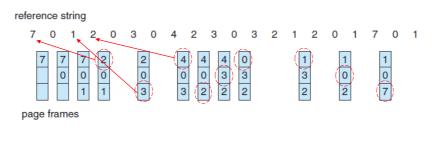
Optimal page replacement

- Optimal page replacement algoritmasında, en uzun süre kullanılmayacak sayfa ile yer değiştirme yapılır.
- Aşağıdaki hafıza erişim serisinde 9 page fault ile yer değiştirme yapılmaktadır.

LRU page replacement

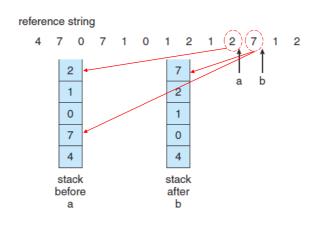
- Least recently used (LRU) algoritmasında, en uzun süre kullanılmamış olan sayfa atılır.
- Kullanılmama süresini tutmak için counter kullanılabilir.
- Kullanılan sayfa stack kullanılarak her defasında top eleman yapılır.
 Stack'in en altındaki sayfa uzun süre kullanılmayan sayfadır.

Page replacement

LRU page replacement

• Least recently used (LRU) algoritması için stack kullanılabilir.

Counting-based page replacement

- Her sayfanın kullanılma sıklığı tutularak yer değiştirme yapılır.
- Least frequently used (LFU) ve most-frequently used (MFU) yöntemleri kullanılabilir.
- LFU yönteminde, en az sayıda kullanılan sayfa ile yer değiştirme yapılır.
- MFU yönteminde, en çok sayıda kullanılan sayfa ile yer değiştirme yapılır.

- Giriş
- Demand paging
- Copy-on-write
- Page replacement
- Allocation of frames
- Thrashing

__ Allocation of frames

- Her process için ayrılacak frame sayısı page fault oranı için önemlidir.
- Tek kullanıcılı sistemlerde, işletim sisteminin kullandığı kısmın dışındaki tüm frame'ler process'e ayrılır.
- Tek kullanıcılı sistemlerde, tüm frame'ler dolu ise page replacement algoritması ile yer değiştirme yapılır.
- Process'lere atanacak frame'ler için işletim sisteminin kullandığı frame'lerin dışındaki frame'ler boş (kullanılabilir) olarak ayrılır.
- Bir process'e ihtiyaç duyduğundan daha fazlası atanmaz ve minimum frame atanmasına çalışılır.
- Bir komut kümesinde her komut sadece bir hafıza erişimi yapıyorsa, bir frame instruction için bir frame'de data için gerekir.
- Indirect adresleme yapılıyorsa her process için üç frame gerekebilir.
- Gerekenden az frame atandığında, page fault oranı artar.

Allocation of frames

Frame atama algoritmaları

- En kolay yöntemde, m adet frame n process arasında eşit olarak dağıtılır (equal allocation) (Her process m/n frame alır.).
- Farklı process'ler farklı sayıda frame'e ihtiyaç duyarlar.
- Her process'e atanacak frame sayısı process'in boyutuna göre belirlenebilir (proportional allocation).
- Aşağıda, **S** tüm process'lerin toplam boyutu, **s**_i i. process'in boyutudur.

$$S = \sum s_i$$

• **P**_i process'i için atanacak frame sayısı **a**_i aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$a_i = s_i / S \times m$$

Toplam 62 frame'in 10 ve 127 sayfa olan process'ler için frame sayıları,

$$(10 / 137) * 62 = 4$$
 ve $(127 / 137) * 62 = 57$

Allocation of frames

Global veya lokal atama

- Global replacement algoritmaları, bir process'e tüm frame'ler arasından atama yapabilir.
- Atanacak frame başka bir process tarafından kullanılıyorsa, alınarak tahsis edilir.
- Local replacement algoritmaları, page fault olduğunda bir process'e kendisine atanmış frame'ler arasından birisi seçilerek tahsis edilir.
- Global replacement algoritmalarında yüksek öncelikli process'lere düşük öncelikli process'lerin frame'leri atanabilir.
- Local replacement algoritmalarında process'lerin frame sayıları değişmez.
- Global replacement algoritmalarında process'ler kendi page fault oranlarını kontrol edemezler (diğer process'ler frame alabilir!).

-

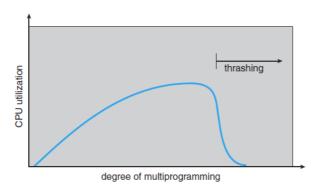
- Giriş
- Demand paging
- Copy-on-write
- Page replacement
- Allocation of frames
- Thrashing

- Bir process için gerekli minimum frame sayısının altına düşüldüğünde, process beklemeye alınır.
- Bu process'in tüm frame'leri boşaltılır ve diğer process'lere tahsis edilir.
- Bir process yeterli sayıda frame'e sahip değilse sık sık page fault olur.
- Page fault olduğunda tüm sayfaları aktif ise birisini seçer ve yer değiştirir.
- Ardından diğer sayfaya erişmek ister ve yeniden page fault olur. Page fault sıklığı giderek artar.
- Yüksek orandaki sayfalama işlemine thrashing (boşuna çalışma) denilir.
- Bir process paging için ayırdığı süreden daha fazlasını thrashing için ayırıyorsa thrashing yapıyor (boşuna çalışıyor) denilir.

Thrashing

- İşletim sistemi CPU doluluk oranını sürekli izler ve CPU doluluk oranı azaldığında multiprogramming seviyesini artırarak yeni process başlatır.
- Global page replacement kullanılırsa, diğer process'lerin sayfaları
 alınmaya başlar ve buna bağlı olarak page fault sıklığı artmaya başlar.
- Diğer process'ler yeni sayfaya ihtiyaç duyduğunda bu kez yeni process'e atanan sayfalar alınır.
- Page fault arttıkça, process'ler paging biriminde sıra beklemeye başlar ve CPU hazır kuyruğu boşalır. CPU doluluk oranı düşmeye başlar.
- CPU scheduler, CPU'nun doluluk oranının düşmeye başladığını görür ve sürekli yeni process'ler başlatır.
- Sonuçta multiprogramming seviyesi artar, ancak CPU doluluk oranı düşer, thrashing artar ve throughput düşer.

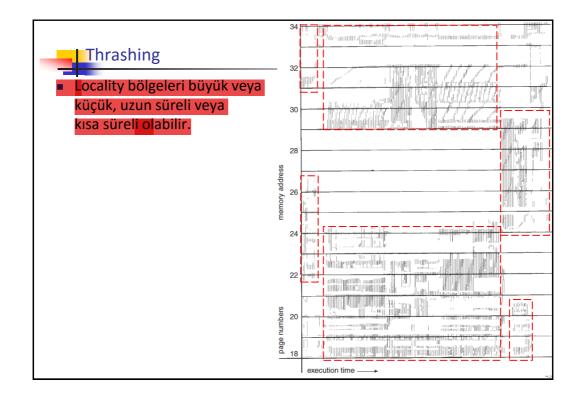
• Şekilde multiprogramming seviyesi ile CPU doluluk oranı görülmektedir.

 Belirli bir noktada, CPU doluluk oranını artırmak ve thrashing'i durdurmak için, multiprogramming seviyesini düşürmek gereklidir.

Thrashing

- Local replacement (priority replacement) algoritması kullanılarak thrashing azaltılabilir.
- Local replacement algoritmasında, bir process thrashing yapmaya başlarsa diğer process'lerden frame almasına izin verilmez.
- Thrashing yapan process'ler zamanın büyük kısmını paging biriminde geçirirler ve efektif erişim süreleri düşer.
- Thrashing yapmayan process'ler içinde (paging biriminin kuyruğu büyüdüğü için) efektif erişim süresi düşer.
- Thrashing'i engellemek için her process'e ihtiyaç duyacağı kadar frame atamak gereklidir.
- Bir process'in herhangi bir anda ihtiyaç duyacağı sayfalar locality model ile belirlenir.
- Bir process, locality'den locality'e geçiş yaparak çalışır.

Working-set model

- Working-set modeli working-set penceresini tanımlamak için Δ parametresini kullanır.
- En son kullanılan sayfalar ∆ ile gösterilir.
- Eğer bir sayfa aktif ise working-set içerisindedir.
- Bir sayfa artık kullanılmıyorsa working-set içerisinden çıkartılır.
- Δ çok küçük seçilirse, locality tam olarak belirlenemez.
- Δ çok büyük seçilirse, çok sayıda farklı locality overlap olur.
- Δ sonsuz alınırsa, working-set, process çalışırken kullanılan tüm sayfalar olur.

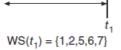

Working-set model

- Şekilde, $\Delta = 10$ alınırsa t1 anında working-set $\{1,2,5,6,7\}$ olur.
- t2 anında working-set {3,4} olur.

page reference table

...2615777751623412344434344413234443444...

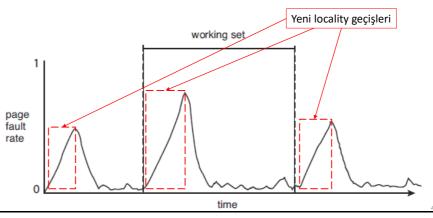

Thrashing

Working-set model

- Şekilde, working-set ile page fault oranı ilişkisi verilmiştir.
- Yeni bir locality'ye geçildiğinde page-fault oranı yükselmekte ve o bölgede çalışma devam ederken page-fault oranı düşmektedir.

Page-fault frequency

- Page-fault frequency yaklaşımında, page-fault oranına göre frame sayısı artırılır veya azaltılır.
- Page-fault oranı yüksekse frame sayısı artırılır, düşükse frame azaltılır.
- Belirlenecek üst ve alt limitlerin dışına çıkıldığında, frame sayısı değiştirilir.

